

Podnět Rady vlády pro lidská práva k zajištění práva dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči

Článek 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že „*státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte*“. V praxi není však uvedené právo dítěte poměrně často respektováno. Na tuto skutečnost upozornil i Výbor pro práva dítěte ve svých závěrečných doporučeních z ledna 2003. V doporučení č. 43 a) Výbor zdůraznil, že je nutné „*urychleně zkvalitnit odbornou podporu a poradenství pro rodiny zajištěním kvalifikovaných pracovníků a prostředků a zajistit, aby děti mohly zůstat ve styku s oběma rodiči v souladu s články 3, 6 a 12 Úmluvy o právech dítěte*“.

Neustále vzrůstá počet případů, kdy rodič dítěte, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, znemožňuje druhému rodiči styk s dítětem, nebo naopak, kdy rodič nevrátí dítě rodiči, kterému je dítě svěřeno do výchovy. V takovýchto situacích často příslušné orgány nepostupují operativně a důsledně. Problémem zejména zůstává nedůsledný postup státních orgánů a soudů při vymáhání pravomocných rozhodnutí soudů, jímž je upraven styk rodičů s dítětem. Toto jednání rodičů představuje psychickou újmu nejen pro rodiče, který je od dítěte oddělen, ale zejména pro dítě, které je ve většině případů na tohoto rodiče citově vázáno. Jedním z nejzávažnějších sociálně patologických jevů provázejících rozpady rodin je syndrom zavrženého rodiče, vyvolaný u mnoha dětí v důsledku popuzení proti jednomu z rodičů. Nezřídka tak dochází k porušování práv dítěte na udržování pravidelného osobního kontaktu s oběma rodiči. Velkou překážkou pro nalezení řešení, které by zohledňovalo práva dítěte a práva rodičů na vzájemný kontakt, představuje neschopnost rodičů dohodnout se na výchově a úpravě styku.

Uvedené problémy se nevztahují pouze na situace rozchodu nebo rozvodu rodičů, ale také na případy svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby, pěstouna nebo do ústavní výchovy.

Po prostudování dostupných informací o zkušenostech jiných evropských zemí je možné konstatovat, že problémy s výkonem rozhodnutí o kontaktu dětí s rodiči jsou i v jiných zemích (Holandsko, Francie, Velká Británie atd.) a jsou velmi obdobné. Na rozdíl od České republiky si však v některých zemích tento problém státní orgány i odborná veřejnost uvědomují a snaží se o jeho zmírnění - provádějí výzkumy o problému, věnují úsilí na školení dotčených profesionálů (soudců, sociálních pracovníků atd.), uvádějí v život projekty široce přístupné rodinné mediace atd.

Lze říci, že právní prostředky ochrany práva kontaktu dítěte s rodiči obsažené v českém právním řádu jsou v zásadě dostatečné, zcela nedostatečná je však jejich aplikace, a to z hlediska :

- využívání prostředků výkonu rozhodnutí
- z hlediska délky a efektivity dotčených řízení
- obeznámenosti soudů, kolizních opatrovníků i znalců s problematikou
- využívání mimosoudních možností urovnání sporů.

Výše uvedené skutečnosti potvrzuje i rozhodnutí o oznámení č. 946/2000 Výboru pro lidská práva CCPR/C/75/D/946/2000 ohledně stížnosti českého státního občana. Výbor uvedl "Přestože soudy opakovaně uložily předkladatelově manželce za nerespektování předběžných opatření upravujících styk předkladatele s jeho synem pokutu, tyto pokuty nebyly ani plně vymáhány, ani nebyly nahrazeny jinými opatřeními, jež by zajistila předkladatelova práva. Za těchto okolností a s přihlédnutím k značným průtahům v různých stádiích řízení, došel Výbor k názoru, že právům předkladatele nebyla ve smyslu článku 17 Paktu (rozuměj Mezinárodního paktu o občanských a politických právech) ve spojení s článkem 2 odst. 1 a 2 Paktu poskytnuta účinná ochrana. V důsledku toho se Výbor domnívá, že jemu předložené skutečnosti prokazují porušení článku 17 ve spojení s článkem 2 Paktu. a dále, že „V souladu s článkem 2 odst. 3 písm. a) Paktu je Vysoká smluvní strana povinná poskytnout předkladateli účinný právní prostředek nápravy, který by měl zahrnovat opatření k zajištění urychleného prosazení soudních rozhodnutí týkajících se styku mezi předkladatelem a jeho synem. Vysoká smluvní strana je rovněž povinná zabránit podobným porušením v budoucnosti.“

Nedostatečně jsou využívány zejména následující instituty:

1) právní

- § 26 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů, podle něhož může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte,
- § 27 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož opakovaně bezdůvodné bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí dítěte,
- § 272 a násl. zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, týkající se výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí,

2) mimoprávní

- možnost řešení sporu prostřednictvím rodinné mediaci,
- terapie dítěte a rodiny se syndromem zavrženého rodiče.

Rada proto, na základě řečeného doporučuje:

1. ministři práce a sociálních věcí, aby ministerstvo v rámci metodické a kontrolní činnosti ve vztahu k podřízeným orgánům sociálně-právní ochrany dětí zaměřilo pozornost zejména na:

- kvalifikované seznámení sociálních pracovníků se syndromem zavrženého rodiče,
- ověřování znalostí o problematice syndromu zavrženého rodiče v rámci prokazování zvláštní odborné způsobilosti,
- dodržování zákonem stanovených povinností sociálních pracovníků:

- pracovat s rodinou (vlastní či náhradní), kde existují příznaky nebo podezření na vznikající syndrom zavrženého rodiče a poskytnout všem zúčastněným poučení o následcích manipulace s dítětem, následcích při neumožňování styku s rodičem či jeho nevracení ze styku a o existenci rodičovské zodpovědnosti u obou rodičů, poučit je o právu dítěte na častý a pravidelný styk se svým rodičem, který s ním nežije ve společné domácnosti,
- podávat z vlastní iniciativy podněty k soudu či obci k uložení výchovných opatření podle § 43 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů, v zájmu zajištění práva dítěte na kontakt s oběma rodiči a jeho řádnou výchovu,
- doporučovat a zprostředkovat odborné zařízení ke konzultacím a zařízení vhodné pro terapii dítěte a jeho rodiny se syndromem zavrženého rodiče,
- informovat o manipulaci ze strany rodičů (případně těch, kdo mají dítě svěřeno do výchovy) či o podezření na syndrom zavrženého rodiče příslušný opatrovnický soud a povinnost podávat v řízení podněty cílené k zamezení obdobnému jednání do budoucnosti,
- podporu vytváření podmínek pro využití možnosti mediační služby v řízení o výchově dítěte,
- podporu zřizování a fungování specializovaných pracovišť pro diagnostiku a terapii dětí (rodin) se syndromem zavrženého rodiče,
- na ochranu práva dítěte v pěstounské péči udržovat osobní kontakty s biologickými rodiči, pokud to není v rozporu s jeho zájmy.

2. ministři spravedlnosti, aby

- vypracoval seznam soudních znalců s uvedením jejich specializace a výslovným vyznačením odborníků na syndrom zavrženého rodiče,
- zajistil seznámení soudců s existencí nových specializovaných pracovišť pro diagnostiku a terapii dětí (rodin) se syndromem zavrženého rodiče, dětí týraných atd.,
- učinil kroky ke zkrácení souvisejících soudních řízení při vědomí toho, že záležitosti styku rodičů a nezletilých dětí je třeba řešit s maximálním urychlením,
- vypracoval postup a zajistil výcvik pro soudní vykonavatele s cílem provádět výkon rozhodnutí ve věcech dětí tak, aby dítě bylo co nejméně traumatizováno.